

Zintzo bezain kezkatu bere herriarekiko

Juan San Martin

Aiurri, Zenbaki berezia 1, 1997: 60-62.

Mundua orotarikoa denez, hein batean, norbere herritik mundu zabalera begira jartzen dena baino unibertsalagorik ez da. Martin Ugaldek aspaldi erakutsi zigun bere izatearen zintzotasuna eta, beste inor ukatu gabe, euskaldungoan sorterrriaganako jarrerazko kezka. Hala behar guziok osatzen dugun Unibertsoan. Iragan ekainean (1997ko ekainaren 28an) bere sorterrri duen Andoainen Rikardo Arregi Kazetaritza Sariaren ohorezko aipamena jaso zuen eta horren arabera Udalak Anjel Lertxundik idatzirik *Martin Ugalde*, glosak liburuxka argitaratu. Orain ordea, Andoingo Udalak berak seme kuttun izendatu du. Beretzat ohore da, baina izendatzen duen herriarentzat ere bai noski.

Nik orain ez dut hobetzerik A. Lertxundik agertu zuenaz gainera, horregatik zenbait oroitzapenetara mugatuko naiz.

Martin, mutiko zelarrik hartu zuen 1936ko gerrateak, eta adin hortako beste asko bezala, zenbait urtez familiaz zatiturik noraezean ibili beharra izan zuen.

Lehenik Donibane-Garaziko egotaldian Euskal Herriaren beste aurpegi bat ezagutzeko aukera izan zuen, sasimuga horren bestaldeko anaiena hain zuzen. Gero, bere herrira itzultzean, ez zuen aurkitu gurasorik, ez eta gogozko girorik. Frankismoaren denbora ilunak ziren. Geroago joan zen erbesteraturik zituen gurasoekin Venezuelan elkartzera.

Ibilerok ondo aprobetxatzen jakin zuen, lana eta ikasketak eten gabe jarraituz. Chicago-ko Northwestern Unibertsitatean kazetaritzan graduatu arte. Caracas-era itzuli eta Creole Petroleum Corporation-en *El Farol* zeritzan kultura aldizkariaren zuzendaritzan aritu zen.

Horrez gainera, han bertan zenbait liburu argitaratu zituen 1956tik 1966ra bitartean. Horieta batzuk sarituak gainera. Hango giroari loturiko gaiekin ipui eta kontakizunak, humanista handien erara azalduz. *Imágenes de la Semana Santa en Venezuela* (1956), *Un real sueño sobre un andamio* (1957), *La semilla vieja* (1958), *Las manos grandes de la niebla* (1964) eta abar. Edo Meridako Universidad de los Andes-ek argitaratu zion *Cuando los peces mueren de sed* (1963).

Erdarazko liburuokoin goi mailetako literato ospea hartu zuen Martin Ugaldek, baina inoiz ez zen ahaztu bere herriaz eta bereziki bere hizkuntzaz, zeren aldi berean euskarazko idazkiak ere argitara eman bai zituen. Gainera, Ana Mari emaztearen laguntzaz, aberritik urrun, seme-alabei euskaraz irakatsi zien.

Gure hizkuntzaz kezkatu *Unamuno y el vascuence* (1966) saiakera argitaratu zuen. Baina, esan bezala, ordurako euskal literaturaren alorrean bideak urratu zituen. Adibidez, hor ditugu lekuko, besteak beste, *Iltzaileak* (1961) ipuia, gure herri eta hizkuntzarekiko gertakariz *Ama gaxo dago* (1963) eta *Gurpegin aspaldi gertatua* (1965) deritzan antzerkiak eta *Umeentzako kontuak* (1966).

Han era egokian bizitzeko aukera lortua zuen maila hura bertan-behera utzita aberriminak ekarri zuen. Hirurogeiko hamarkada bukatzeaz, Hondarribia hautatu zuen bizilekutzat, baina beti izan du gogoan Andoain. Hainbeste liburu eta aldizkari igorri zizkidan Martin orduan ezagutu nuen pertsonalki, bera bataiatu zen Andoaingo San Martin parrokian, Rikardo Arregiren hiletetan hain zuzen, eta handik laster bisitatu nindun Eibarren. Elkarrizketa lasai eta atsegina erabili genuen, bereziki euskara idatziaren batasunari buruz. Hemen ere kementsu aritu zen idazten, baina orainoan kasik dena euskaraz, batez ere Zeruko Argia astekari hartan. Garai haretako elkarrizketa eta beste zenbait idazlan bilduak ditu *Batasun eta zatiketen artean* (1989) deritzan liburuan, geroztik idatzi zituen zenbait lan itsatsiz.

J.L. Abellán-en zuzendaritzapean Taurus argitaletxeak 1978an argitara eman zuen *El exilio español de 1939* deritzan haren VI. aleak Cataluña, Euzkadi, Galicia zeraman izenburu orde eta bertan datorren *El exilio de la literatura vasca: problemas y consecuencias* (217-283.orrialdean) deritzan kapitulu bikaina berari zor diogu. Ohartzen zen euskarazko irakurle goaren urritasunaz eta suspertzeko bultzagarri izango ziren erderazko lanak ere premiagarri iruditu zitzaizkion eta hara hor, 1974. urtean, non argitaratu zituen *Hablando con los vascos* Venezuelan erabili zuen humanismodun estilo berean, eta bestetik, gure lehena ezagutarazteko, *Síntesis de la historia del País Vasco*. Horiatarik lehena zein hirugarrena, biak laster berragiratutak izan ziren. Azken hori ordea, hiru aldiz urte berean eta 1977an berriz euskarazko itzulpenez.

Baina guzi horren ordaintzat eskergaitza ezagutu zuen. Hemen oraindik ez bai zen euskaltzaleentzat ere giro leunik eta beste gizon pakezale batzuk bezala, larritasunak leporatuz, Donibane-Lohizunera alde egin beharrean aurkitu zen. Zorionez, berriz itzuli zitzaigun, lehen bezain kementsu lanean jarraitzeko.

1980. urtean Euskaltzaindiak antolatu zituen Euskalarien Nazioarteko Jardunaldi haietan bere esku utzi zuen kazetaritzaren ardura, J.M. Iriondo eta M.P. Lasarte laguntzaile zituela. Ordurako, Martin, erakunde hortan urgazle izendatua zen.

Geroztiko lan batzuk saritu eta berrargitaratuak izan ditu, hain aspaldi ez dela, 1993an Euskaltzaindiak *Pedrotxo* eleberriagatik "Txomin Agirre Saria" eman zion bezala. 1993ko maiatzaren 28an, Euskaltzaindiak, ohorezko euskaltzain izendatu zuen. Ondo irabazia bere emaitza oparo bezain aberatsagatik. *Deia* egunkariaren sortzaileetarikoa eta bere zuendariorde izana da. Jaurlaritzako Kultura Sailaren burorde ere izan zen eta euskararen suspertze lanean ondo gogoan izango dute euskal idazleek beraiei legez dagozkien eskubideak gordetzeko prestatu zuen plangintza, orain betetzen ez dena. Beti jokatu izan du gaztetxotatik zintzo aukeratu zuen bide garbia, zuzentasunak eraginik eta ez bestek.

Gero *Euskaldunon Egunkaria*-ren sorkuntza bultzatu eta egunkari horren kontseiluko buru jarraitzen du. Orain jaioterriak seme kuttun izendatzeaz egiten dion gorazarrea ongi merezia benetan.